

PÖYTÄKIRJA Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suomalaisen viittomakielen lautakunnan yhdeksännestä kokouksesta 22.5.1999, käänös suomalaisella viittomakielellä videolle laaditusta pöytäkirjasta. Pöytäkirjan viittoi Markku Jokinen.

SUOMALAISEN VIITTOMAKIELEN LAUTAKUNNAN YHDEKSÄS KOKOUS 22.5.1999

Aika lauantai 22.5.1999 kello 11.00–16.00
Paikka Kuurojen Liiton iso neuvotteluhuone A3.44

Läsnä Markku Jokinen puheenjohtaja
Harry Malmelin jäsen (paikalla klo 11.45–14.00)
Päivi Rainò jäsen
Leena Savolainen sihteeri
Ritva Takkinen jäsen

Poissa Petri Engman jäsen
Jaana Keski-Levijoki jäsen

1. § Kokouksen avaus.

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 11.00.

2. § Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus.

Puheenjohtaja totesi kokouksen laillisesti koollekutsutuksi ja päätäntävaltaiseksi.

3. § Kokouksen esityslista.

Kokouksen esityslista hyväksyttiin muutoksitta.

4. § Ilmoitusasiat.

- a) Merkittiin muistiin seitsemän tulossa olevaa viittomakielialan kansainvälistä konferenssia, neljä lehtiartikkelia ja viisi muuta julkaisua (tekstiliite 1).
- b) Päivi Rainò ja Leena Savolainen ovat kirjoittaneet Virittäjän kesäkuun numeroon (2/99) artikkelin suomalaisen viittomakielen lautakunnasta.
- c) Johanna Mesch ja Tomas Hedberg Ruotsin kuurojen liitosta olivat toukokuussa parin päivän vierailulla Kuurojen Liitossa tapaamassa tutkimus- ja sanakirjatyön

työntekijöitä. Samalla Leena Savolainen ja Päivi Rainò esittelivät myös suomalaisen viittomakielen lautakunnan toimintaa. Ruotsin kuurojen liitossa selvitetään parhaillaan, kuinka ruotsalaisen viittomakielen huolto voitaisiin aloittaa.

d) Sekä lautakunnan viittomakieliset että suomenkieliset pöytäkirjat ovat nyt lainattavissa Kuurojen Liiton kirjastosta.

e) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta voi nykyään käyttää nimitystä *Kotus* myös virallisemmissa yhteyksissä. Tosin joissakin tilanteissa nimitykset *Kotimaisten kielten tutkimuskeskus* tai *tutkimuskeskus* voivat yhä olla sopivampia.

f) STAKES on ryhtynyt selvittämään vammaisten tulkkipalvelujen nykytilaa ja toimivuutta. Viittomakielisille tulkkipalveluiden käyttäjille on tehty oma kyselylomake, joka myös käännettiin suomalaiselle viittomakielelle. Lomakkeen yleisosuuden viitto Kimmo Leinonen ja kysymykset ja niiden vastausvaihtoehdot Pia Koivula.

g) Kuurojen Liiton Viittomakielitoimikunta on käsitellyt kokouksessaan 22.3.99 käsitteitä *viittomakielinen*, *äidinkieleltään viittomakielinen*, *viittomakielitä käyttävä*.

5. § Lautakunnan edellisen kokouksen (12.2.1999) pöytäkirjan tarkistus.

Lautakunnan edellisen kokouksen 12.2.1999 pöytäkirja hyväksyttiin muutoksitta. Keskusteltiin viitotun pöytäkirjan kielen sidosteisuudesta, eli siitä onko käytetty kieli rakenteeltaan ja sisällöltään johdonmukaisesti etenevää.

6. § Keskustelua lautakunnan kielenhuoltotyön periaatteista.

Lautakunnan kielenhuoltotyön periaatteista keskusteltiin tekstiliitteen 2 pohjalta. Keskustelun tuloksena syntyi seuraavanlainen runko jatkokeskustelua varten:

- a) lautakunnan tehtävät ja työtavat
- b) kielenhuolto
  - lähtökohdat (sekä yleisellä tasolla että konkreettisesti)
  - tavoitteet (sekä yleisellä tasolla että konkreettisesti)
- c) mitä viittomakieltä huolletaan?
  - kielellinen variaatio
  - onko olemassa suomalaisen viittomakielen yleiskieltä?
  - mihin suomalaisen viittomakielen yleiskieltä tarvitaan?

Päätös 1. Sihteerin tekee tekstiliitteen 2 ja artikkelin *Suomalaisen viittomakielen lautakunta* (Rainò ja Savolainen, Virittäjä 2/1999) pohjalta tiivistelmän lautakunnan seuraavaa kokousta varten. Tiivistelmää hyödyntäen lautakunnan tavoitteet konkretisoidaan syksyn kokouksessa työsuunnitelmaksi, jossa on eritelty sisällöt, toteutus ja aikataulut.

7. § Homonymia suomalaisessa viittomakielessä sekä käsitteet "tunto- ja tunnusmerkki", "rauhoitettu", "luonnonvarainen", "johtaja" ja "alainen".

Terhi Rissanen tiedusteli lautakunnan käsitystä homonymian määrästä suomalaisessa viittomakielessä. Lisäksi hänellä oli neljä muuta kysymystä, joissa hän tiedustelee suomalaisen viittomakielen vastineita neljälle (suomenkieliselle) käsitteelle. Rissanen kysymykset löytyvät tekstiliitteestä 3 ja lautakunnan kysymyksiin antamat vastaukset tekstiliitteestä 4.

8. § Muut esille tulevat asiat.

Keskusteltiin tarpeesta järjestää tilaisuus, jossa suomalaisen viittomakielen kehittämistyöhön tavalla tai toisella osallistuvat voisivat tavata ja keskustella.

Päätös 2. Päätettiin järjestää koulutustilaisuus, johon osallistuisi lautakunnan jäsenten ohella Kuurojen Liiton Viittomakielikeskus, Jyväskylän yliopiston viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen opiskelijat, viittomakielentulkki kouluttajat Turusta ja Kuopiosta, edustajia Yleisradion Viittomakielisistä uutisista sekä mahdollisesti joitakin etymologian tai muun sanastotyön alan asiantuntijoita tutkimuskeskuksesta tai muualta. Tilaisuus järjestetään ensi vuonna. Asiaan palataan myöhemmin.

9. § Seuraava kokous.

Päätös 3. Seuraavasta kokouksesta sopiminen päätettiin siirtää syksyyn. Sihteeri palaa asiaan syyskuussa.

10. § Kokouksen päättäminen.

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 16.00.

Vakuudeksi

Markku Jokinen

Leena Savolainen

puheenjohtaja

sihteeri

Tekstiiliite 1 / Suomalaisen viittomakielen lautakunnan yhdeksäs kokous 22.5.1999 / 4. §
Ilmoitusasiat, kohta a)

konferenssit ja workshopit yms.

Soveltavan kielitieteen kesäkoulu, Jyväskylän yliopisto, 7.–10.6.1999. Markku Jokinen alustaa kesäkoulussa aiheesta "viittomakieli ja identiteetti".

EDDE 99, European Days of Deaf Education, 23.–26.9.99, Örebro, Sweden. Teemana "kaksikielinen opetus: lukeminen ja kirjoittaminen" (Bilingual Education with a focus on reading and writing). Markku Jokinen pitää konferenssissa esitelmän.

TISLR 2000 (Theoretical Issues in Sign Language Research), 23.–27.7.2000 Amsterdam. Abstraktit pitää lähettää 31. lokakuuta mennessä, hyväksytyt ja hylätyt esitykset ilmoitetaan joulukuussa.

Klassifikaattori-workshop 2000, 14.–16.4.2000, La Jolla, California, USA. Abstraktit tulee lähettää 1.5.1999 mennessä. Workshoppiin on lähdessä Ritva Takkinen.

The 2000 Texas Linguistic Society järjestää konferenssin, jonka teemana on *Modaliteetin vaikutus kieleen ja lingvistiseen teoriaan* ("The effects of modality on language and linguistic theory") Teksasin yliopistossa Austinissa 25.–27.2.2000.

Suomen kielitieteellinen yhdistys järjestää 2.–4.9.1999 kansainvälisen symposiumin "*Syntaksin ja semantiikan välinen suhde lingvistisen rakenteen analyysissä* (The Relationship between Syntax and Semantics in the Analysis of Linguistic Structure). Englanninkieliset abstraktit tulee lähettää huhtikuun loppuun mennessä.

ICLA:n konferenssiin (ICLC '99), joka järjestetään Tukholmassa 12.–16.7.1999 ovat menossa Leena Savolainen ja Anja Malm. He osallistuvat vain 15.7. sessioon, jossa käsitellään viittomakieliä,

lehtiartikkelit

Kemppainen, Jouni K: Lukea otsikko ensin, *Helsingin Sanomat*, *Kuukausiliite* 3/1999:23.

Abildgaard, Af Hans: Et stort ønske: Tegnsprogskonsulent! *Døvebladet* 3/1999:22-23.

Vivolin-Karén, Riitta. Viittomakielisten tulkkipalvelu. *Kääntäjä* N:o 3, maaliskuu, 1999.

Keller, Von Jörg. Mundbilder in europäischen Gebärdensprache. Zeichen 1999:136-143.

muut julkaisut

Report on the Government Committee on Sign Language of the Netherlands, English Summary

Consultation Paper on a New Sign Language Policy Statement, British Deaf Association, 1998

Moon, Cedric. Hot debate on Welsh signs. *British Deaf News* 2/1993:16.

Sutton-Spence, Rachel & Bencie Woll 1999. *The Linguistics of British Sign Language. An Introduction*. Cambridge University Press: Great Britain.

On perustettu uusi tieteellinen lehti *Sign Language and Linguistics*. Lehti on elektroninen, Internetin kautta tilattava ja käytettävä lehti. Kustantaja on John Benjamin's ja lehden voi tilata osoitteesta <URL:<http://www.jb-hag.com>>.

Lautakunnan pöytäkirjojen ja lautakuntaa ennakoivan työryhmän muistioiden kielenhuollon periaatteita koskettelevat kohdat ajalta 13.3.97–12.2.99.

- HUOM. Isommalla kirjasinkoolla kirjatut tekstiosuudet sisältävät mm. kielehuoltoon liittyvien keskustelujen yhteenvetoja ja kieliaineiston käsittelyä koskevia asioita. Pienellä kirjasinkoolla olevissa tekstiosuuksissa kuvataan käytyjä keskusteluja laajemmin.

ENNAKOIVAN TYÖRYHMÄN KOKOUS 13.3.97

6. Keskustelua kesäkuussa 1997 toimintansa aloittavan suomalaisen viittomakielen lautakunnan tehtävistä ja työskentelytavoista

...

6.3

...

- **Lautakunta** keskittyy kieliasioihin: se päättää kielenkäyttöä koskevista periaatteellisista tai yleisluonteisista suosituksista (KKTK:n asetus, 9 §). Lautakunta ei tee varsinaista kielipolitiikkaa, se kuuluu Viton (ja yleisesti Kuurojen Liiton) tehtäviin. Lautakunta voi kuitenkin antaa suomalaista viittomakieltä koskevia lausuntoja ja osallistua suomalaisesta viittomakielestä käytävään keskusteluun.

- Lautakunnan päätöksistä tulee tiedottaa julkisesti.
- Lautakunnalla on KKTK:n aseman (valtion laitoksena) kautta julkista arvovaltaa, ja lautakunnan on tarkoitus myös näkyä julkisuudessa.

6.6

Viittomistoon liittyvien suositusten tekemisistä keskusteltiin vilkkaasti. Keskustelusta yhteenvetona seuraavaa:

- Lautakunta toimii foorumina suositusten tekemiselle.
- Suosituksista voi tulla normi. Halutaanko (nimenomaan) näin käyvän? Esimerkiksi sanakirjatyö on väkisinikin normittavaa – ihmisillä on taipumus pitää sanakirjoja normina, haluttiin sitä tai ei.
- Yleisesti ajateltiin, että lautakunta voisi olla pikemminkin luomassa suomalaisen viittomakielen *yleiskieltä* kuin *kirjakieltä*.
- Uudisviittomien ja suositusten omaksumiseen vaikuttavat muun muassa TV, lehdet ja Kuurojen Liiton videotiedote.
- Oltiin huolissaan siitä, kuinka pienellä joukolla lautakunnassa asioita käsitellään: seitsemän henkeä, joista neljä on kuuroja, ja he (kuurot) edustavat varsin nuorta sukupolvea ja lisäksi eteläistä Suomea. Tähän kommentoitiin, että lautakunta voi kutsua tarvittaessa kokouksiinsa asiantuntijoita (esimerkiksi vanhempia kuuroja muualta Suomesta), ja että lautakunnan työn ei tarvitse rajoittua yksinomaan kokouksiin: lautakunnan jäsenet voivat selvittää käsiteltäviä asioita muunakin aikana, esimerkiksi matkustaessaan työasioissa muualla Suomessa (vierailuilla kuurojen yhdistyksillä tai muissa tilaisuuksissa).
- Viittomistotyötä tehdään luonnollisestikin jonkinasteisessa yhteistyössä Kuurojen Liiton sanakirjatyön kanssa ja myöhemmin myös viittomakielisen oppimis- ja kehittämiskeskuksen kanssa, jos ja toivottavasti kun sellainen perustetaan.

ENNAKOIVAN TYÖRYHMÄN KOKOUS 3.5.97

6. Keskustelua suomalaisen viittomakielen lautakunnan tehtävistä ja työskentelytavoista.

6.1 Mitä viittomakieltä lautakunnassa huolletaan?

Keskusteltiin siitä, kuinka erilaisia viittomisen muotoja (viittomakieltä, viitottua suomea ja niiden erilaisia sekoituksia) käytetään tilanteesta toiseen vaihdellen - millaista kieltä käytetään kun paikalla on

- a) vain viittomakielisiä kuuroja
- b) kuuroja ja huonokuuloisia tai kuuroutuneita
- c) kuuroja, joiden äidinkieli on suomalainen viittomakieli ja kuuroja, joiden äidinkielenä on kielen suomenruotsalainen variantti
- d) kuuroja, kuulevia ja viittomakielentulkki
- e) kuuroja ja kuulevia (kuulevan kielitaidon taso luonnollisesti vaikuttaa myös)
- f) kuuroja ja kuulevia ja ollaan uskonnollisessa tilaisuudessa

Kuurot ovat tottuneet sopeutumaan kulloiseenkin tilanteeseen ja muuttavat kieltään keskustelukumppaninsa kielitaidon mukaan. Jokapäiväisessä elämässä monet kuuroista voivat varsin harvoin käyttää sellaista viittomakieltä, jonka kokevat aivan omakseen. Sama koskee myös muihin kielivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä.

Toisaalta näyttää siltä, että siihen, viittooiko ominta kieltään vai sitä lähempänä tai kauempana olevaa viittomakielen muotoa, vaikuttavat muutkin seikat kuin vain kielitaito. Tieto siitä, että toinen ei kuulu kuurojen ydinryhmään, vaan on esimerkiksi kuuleva, huonokuuloinen tai kuuroutunut, voi riittää kielimuodon valitsemisen perusteeksi. Eikä kielimuotoa välttämättä muuteta, vaikka kävisikin ilmi, että keskustelukumppani ymmärtää myös kuuron ominta kielimuotoa. Tämä on esimerkki viittomakielisten kuurojen sosiolingvivistisistä normeista. Osin samaan tapaan toimii suomenruotsalainen suomenkielisen henkilön kanssa: hän puhuu suomea, vaikka suomenkielinen osaisikin ruotsia.

Suomenruotsalaiset ovat sekä kuulevien että kuurojen ryhmässä vähemmistönä. Molemmissa ryhmissä suomenruotsalainen on lähes aina hän, joka sopeutuu ja suomenkielisen taustan omaava käyttää omaa kieltään (suomea tai suomalaista viittomakieltä).

Kaiken kaikkiaan suomalaisen viittomakielen erilaisia muotoja ei pitäisi ajatella vain perinteisesti jatkumolle "*puhdas suomalainen viittomakieli*" -> *viitottu suomi* sijoitettuna, sillä ilmeisesti variaatio on tätä jatkumonäkökulmaa monimutkaisempi ilmiö.

Yhteenveto kohdasta 6.1:

Yksi lautakunnan ensimmäisistä tehtävistä on määrittellä, mitä kieltä huolletaan? Suomalaisessa viittomakielessä on alueellisen, ikään ja koulutukseen liittyvän sekä yksilöllisen variaation lisäksi viittomistilanteesta johtuvaa variaatiota (esim. kenen kanssa keskustelee tai millaiselle yleisölle viitto). Edellisten ohella pitäisi miettiä, millä tavoin suomenruotsalaisten viittomakieli voitaisiin huomioida lautakunnan työskentelyssä?

Huollon kohteena olevan kielen määrittelyyn kuuluu myös selvitys suomalaisen viittomakielen käyttäjistä. Millaisia ovat heidän tietämyksensä, odotuksensa ja asenteensa? Tässä selvityksessä voisi hyödyntää European Union of the Deaf:in teettämää tutkimusta, josta oli jo puhetta ennakoivan työryhmän ensimmäisessä kokouksessa 13.3.97.

6.2 Onko jo olemassa jokin suomalaisen viittomakielen yleiskieli?

Pia Koivula kertoi tuntemattomien kuurojen kanssa keskustellessaan aloittavansa yleensä "yleiskielellä", jotta kaikki varmasti ymmärtävät. Vähitellen voi sitten alkaa viittoa arkityylisemmin, jos näyttää siltä, että se on soveliaista ja kaikki sitä ymmärtävät.

Markku Jokinen puolestaan kertoi nähneensä, kuinka Kimmo Leinonen oli muuttanut viittomistyyliänsä silmänräpäyksessä asiatyyliseksi, kun hän oli alkanut esitellä sanakirjatyötä Kuurojen Liiton hallituksen jäsenille.

Yhteenveto kohdasta 6.2:

Kuurojen omaa intuitiota seuraten näyttää siltä, että suomalaisella viittomakielellä on olemassa jonkinlainen yleiskieline muoto. Ei vain ole koskaan tutkittu, mitkä ainekset tekevät tuosta muodosta yleiskieltä. Koska kielenhuollon kohteena on nimenomaan yleiskieli, lautakunnan yksi tärkeä ensitehtävä on luoda suomalaisen viittomakielen yleiskielen määritelmä. Kun lautakunnan työ edistyy ja tietämys suomalaisesta viittomakielestä lisääntyy, myös yleiskielen määritelmää muutetaan ajantasaiseksi.

6.3 Normitetun yleiskielen tarve ja toisaalta huoli siitä kuinka käyttäjät vastaanottavat sen

Eräs peruskysymyksistä on *miksi suomalaisen viittomakielen normitettua yleiskieltä tarvitaan?* Vastauksia:

- a) Anneli Räikkälän luennossaan mainitsema KKTK:ssa tehtävän kielenhuollon lähtökohta: "kielellinen demokratia – kaikki voivat ilmaista itseään ja tulla ymmärretyiksi"
- b) Suomalainen viittomakieli, jota käytetään erilaisissa julkisissa yhteyksissä (tiedotteet, Ylen Viittomakieliset uutiset, luennot, viittomakielinen opetus ja opetusmateriaali kuulovammaisten koulujen käyttöön jne.)
- c) Viittomakielen opettaminen ja oppimateriaalin teko (kohderyminä kaikki kuurot, kuurojen kuulevat perheenjäsenet, viittomakielentulkkit, kuurojen opettajat, muut viittomakielen opiskelijat ja käyttäjät)
- d) Jos suomalaista viittomakieltä joskus ryhdytään kirjoittamaan, tarvitaan normitettua kielen muotoa. Toisaalta kielen kirjoitetun muodon kehittäminen jo sinällään johtaa kielen normittumiseen ja vakiintumiseen.

Markku Jokinen kertoi, että oppitunneilla hän joskus keskustelelee oppilaiden kanssa miten jokin asia viitotaan. Hän pyrkii käyttämään omaa viittomistaan, mutta antaa oppilaille vapauden päättää käyttäkö hän jotakin muuta aikaisemmin opittua vai opettajan käyttämää viittomaa.

Anneli Räikkälä puhui luennossaan myös vanhojen normien purkamisesta. Kommentoitiin, että suomalaisesta viittomakielestä olisi ehkä tarvetta purkaa ainakin niitä normeja, joita kuulevat viittojat ovat (viittomakielen oppitunneilla) omaksuneet. Osalla kuulevista ei-äidinkielisistä viittojista normien oppiminen voi olla niinkin voimakasta, että he alkavat korjata kuuroa, äidinkieleltään viittomakielistä viittojaa, kun hän ei noudata heidän oppimiaan normeja. Toisaalta niin sanottu "kuulevien viittomakielellä" on oma historiansa, joka kietoutuu monin tavoin yhteen kuurojen kieleen ja kulttuuriin sekä kuurojen ja kuulevien kohtaamiseen. "Kuulevien viittomakielen" normien purkaminen ei ole helppoa jo yksistään sosiolingvistikista syistä.

Viittomakielen sanakirjahankkeen työntekijät ovat saaneet kuuroilta sellaisiakin kommentteja, että "minäkin haluaisin oppia sitä uutta viittomakieltä". Koetaan siis, että hankkeessa ei tehdäkään kirjaa hänen kielestään, vaan jostakin ihan uudesta, hankkeessa luodusta. Lisäksi keskusteltiin siitä, etteivät monet kuurot yhä vieläkään tiedä, että suomalainen viittomakieli on itsenäinen kieli.

Tiedottaminen lautakunnan toiminnasta (suosituksista yms.) on suunniteltava tarkkaan. Erityisenä huolenaiheena kaikki ennakoivan työryhmän jäsenet pitivät sitä, kuinka kyetä säilyttämään mahdollisimman paljon suomalaisen viittomakielen nykyisestä variaatiosta samalla, kun luodaan ja levitetään tietyissä tilanteissa käytettäväksi ajateltua yleiskieltä. Eli suurena pelkona on, että kuurot (ja muutkin viittomakieliset) saavat sellaisen käsityksen, että heidän käyttämänsä viittomakieli on jotakin huonoa ja hylättävää, ja että pitäisi siirtyä kaikessa kommunikaatiossa käyttämään lautakunnan suosittamaa yleiskieltä.

Tärkeää on siis pyrkiä luomaan viittomakieliseen yhteisöön ilmapiiri, jossa yleiskielen rinnalla voi elää rikas kielellinen variaatio, ja että variaatio hyväksytään, ja sitä pidetään positiivisena piirteenä kielessä.

Kommentoitiin myös, että kuuroilla ja muilla viittomakielisillä on oikeus ymmärtää omaa kieltään.

Yhteenveto kohdasta 6.3

Normitettua yleiskieltä voidaan ajatella tarvittavan muun muassa erilaisissa julkisissa esiintymisissä, viittomakielisessä opetuksessa ja viittomakielen opetuksessa. Lisäksi se voi toimia yhdistävänä tekijänä kieliyhteisön sisällä, kun yhteisön käyttämä kieli sisältää paljon variaatiota.

Tiedottaminen lautakunnan toiminnasta (suosituksista yms.) on suunniteltava tarkkaan. Siten voidaan toivottavasti ehkäistä sellaisen käsityksen syntymistä, että omasta viittomakielestä tulisi luopua ja ryhtyä käyttämään yksinomaan lautakunnan suosittamia yleiskielen muotoja. Toisaalta tietenkin haluamme, että tieto lautakunnan suosituksista saavuttaa suomalaisen viittomakielen käyttäjät.

6.4 Suomalaisen viittomakielen huolto – mikä lähtökohdaksi, entä tavoitteet?

Pohdittiin kävisikö Anneli Räikkälän esittelemät KKTK:n kielenhuollon lähtökohta ja tavoitteet sellaisenaan myös suomalaisen viittomakielen lautakunnalle. Todettiin, että kielenhuollon lähtökohta *kielellinen demokratia - kaikki voivat ilmaista itseään ja tulla ymmärretyiksi* sopii meille sellaisenaan.

Kielenhuollon tavoitteet meidän on kuitenkin määriteltävä itse, sillä KKTK:n kielenhuollon tavoitteet a) *yhteiskunnalla on käytössään toimiva ja ilmaisukykyinen yleiskieli* ja b) *yleiskielestä annetut suositukset ja ohjeet tulevat yleiseen käyttöön* ovat suomalaisen viittomakielen huoltoa ajatellen liian pitkälle vietyjä. Meidän pitää lähteä liikkeelle konkreettisemmista osatavoitteista.

Kommentoitiin myös, että suomalaisen viittomakielen lautakunnan yksi tärkeä tehtävä on käynnistää keskustelu ja kasvattaa kielitietoutta.

KOKOUS 9.6.1997

4. § Suomalaisen viittomakielen lautakuntaa ennakoivan työryhmän muistio kokouksesta 3.5.1997.

...

b) Kohdassa 6.3 (korjaamattoman muistion kohta 6.2), sivulla 8 sanotaan:

Erityisenä huolenaiheena kaikki ennakoivan työryhmän jäsenet pitivät sitä, kuinka kyetä säilyttämään mahdollisimman paljon suomalaisen viittomakielen nykyisestä variaatiosta samalla, kun luodaan ja levitetään tietyissä tilanteissa käytettäväksi ajateltua yleiskieltä.

Keskusteltiin sanan "luoda" käytöstä ja päätettiin, että muistioon jätetään ilmaisu "luoda", mutta jatkossa emme sitä käytä, koska siitä tulee mielikuva, että lautakunnassa synnytetään jotakin uutta, mitä suomalaisessa viittomakielessä ei nyt vielä ole olemassa. Jatkossa käytämme esimerkiksi seuraavia ilmaisuja: *määritetään, määritellään, kuvataan, annetaan suosituksia.*

KOKOUS 18.8.1997

4. § Lautakunnan edellisen kokouksen (9.6.1997) pöytäkirja.

Lautakunnan kokouksen 9.6.97 pöytäkirjasta keskusteltiin seuraavasti:

a) Kohdan 6. kohdassa I *Mitä viittomakieltä lautakunnassa huolletaan?* sanottiin:

"Lautakunnassa huolletaan lähinnä suomalaisen viittomakielen asiatyylistä muotoa. Arkipäivän puhekieliset muodot ja erilaisissa taiteen muodoissa kuten runoissa ja näytelmissä käytettävä kieli eivät ole lautakunnan kielenhuollon kohteena."

Sanottua haluttiin nyt tarkentaa seuraavasti:

Suomalaisen viittomakielen asiatyylistä muotoa huoltaessaan lautakunta voi ottaa tarkastelunsa kohteeksi myös arkipäivän puhekieliset ilmaukset. Eli arkipäivän puhekieliset muodot ovat osa asiatyylisen viittomisen huollossa hyödynnettävää materiaalia, mutta lautakunta ei anna suosituksia arkipäivän epämuodollisissa tilanteissa viittomisesta.

KOKOUS 31.10.97

6. § Keskustelutilaisuus Valtakunnallisessa viittomakieliseminaarissa 20.–21.9.1997

...

Lisäksi keskusteltiin siitä, kuinka suomalaisen viittomakielen normittamista vaikeuttaa kielessä ilmenevä valtava variaatio. Variaatio johtuu muun muassa kielen käyttäjien erilaisista kielenomaksumistaustoista, joissa yhtenä suurena vaikuttajana on se, minkä ikäisenä viittomakieltä on alkanut omaksua. Suuren variaation vuoksi lautakunnan on erityisesti näin työskentelynsä alkutaipaleella mahdotonta antaa kovin tarkkoja normeja.

7. § Kaisa Engman: kuurojen suorittamat suomalaisen viittomakielen tentit.

Kaisa ja Petri Engman kertoivat tuloksia pienimuotoisesta tutkimuksestaan, jossa he analysoivat videolta kuurojen suorittamia viittomakielen tenttejä. Arvio kohdistui vain käytetyn kielen

(suomalaisen viittomakielen) rakenteeseen. He tekevät tutkimuksen tuloksista kirjallisen tai videolle viitotun lyhyen raportin, jonka lautakunta saa käyttöönsä.

KOKOUS 23.1.1998

6. § Sivistyssanojen ja erikoisalojen termien asema suomalainen viittomakieli–suomi -sanakirjan vastineissa

Kuurojen Liitto ry:n sanakirjahankkeen tutkija Anja Malm oli lähettänyt lautakunnalle lausuntopyynnön sivistyssanojen ja erikoisalojen termien asemasta suomalainen viittomakieli–suomi -sanakirjan vastineissa. Hän pyytää opastusta sekä tämän ongelman ratkaisuun että yleensä siihen, mitkä olisivat hyviä uudisviittoman muodostustapoja suomalaisessa viittomakielessä. (liite 2)

Yhteenvetoa kokouksessa keskustellusta:

Lautakunta keskusteli aiheesta pitkään, sillä asia oli varsin vaikea ja monitahoinen.

a) Viittomiston eriytyneisyys:

Näyttää siltä, että suomalainen viittomakieli ei ole viittomistoltaan vielä yhtä eriytynyttä kuin mitä suomen kieli on sanastoltaan. Viittomakielessä näyttää olevan enemmän tapauksia, joissa yhtä viittomaa käytetään useasta, merkitykseltään osin päällekkäisestä käsitteestä. Kun taas suomen kielessä näille eri käsitteille löytyy useammin omat vastineensa (ks. esimerkiksi liite 2: artikkeli R-626 "suunnitella jne."). Toisaalta viittomakielessä tietyille käsitteille voi olla vain arkikielinen vastine, kun suomen kielessä sille voi löytyä usean eri tyyllilajin vastineita (ks. esimerkiksi liite 2: artikkeli 20. "olla raskaana, raskaus... olla paksuna, graviditeetti").

Tämä suomalaisen viittomakielen viittomiston ja suomen kielen sanaston eri tavoin eriytyneisyys tekee suomenkielisten vastineiden etsinnästä vaikeaa ja vaativaa työtä.

b) Uudisviittomien muodostustavoista

Yksi melko usein arkitilanteissa käytetty viittomanmuodostustapa on etsiä eniten suomen kielen sanan merkitystä vastaava viittoma ja vaihtaa tämän viittoman huulion tilalle kyseessä oleva suomen kielen sana. Esimerkiksi viittomaa SUUNNITELLA voidaan käyttää sanan "strategia" vastineena, kun huulioksi vaihdetaan [strategia] (liite 2: artikkeli R-626).

Eräs toinen tapa muodostaa uudisviittomia on luoda kokonaan uusi viittoma siten, että luominen perustuu sivistyssanan tarkkaan merkitykseen. Lautakunta suosittaa, että tätä muodostustapaa käytettäisiin nykyistä rohkeammin.

Jonkin verran näyttää olevan käytössä myös uudisviittomien muodostustapa, jossa sivistyssanan alkukirjainta vastaavaa sormiaakkosta käytetään viittoman käsimuotona, ja siihen liitetään sivistyssanan merkitykseen sopiva liike ja huulio. Esimerkkeinä otettiin esille kaksi viittomaa, joita on nähty käytettävän termeistä "feminismi" (F-käsimuoto) ja "sovinismi" (S-käsimuoto). Molemmissa viittomissa on samanlainen käsien orientaatio ja ikäänkuin sivuuntyrkkäävä liike: sormien orientaatio ylös ja viittoman alussa kämmenen orientaatio viittojaa kohti, minkä jälkeen kääntöliike oikealle, jonka aikana myös lyhyt käsivarren liike sivulle. Viittoman artikulaation lopussa kämmen suuntautuu eteenpäin (viittomien muoto tarkemmin videopöytäkirjassa). Lautakunta suhtautuu varauksella tähän viittomanmuodostustapaan, mutta ei halunnut vielä ottaa kantaa sen käyttämiseen, vaan tässä vaiheessa vain toteaa sen olemassaolon.

c) Viittoman tyyllilajin ja suomen kielen vastineen tyyllilajin välisestä erosta

Lautakunnan mielestä esimerkiksi viittomalle KUUKAUTISET sopivia suomenkielisiä vastineita ovat "kuukautiset, kuukautis-, menkat, menkut", mutta lääketieteellinen termi "menstruaatio" tuntuu olevan

liian kaukana lähinnä arkikäyttöön ja yleiskieleen kuuluvasta KUUKAUTISET-viittomasta. Lisäksi menstruaatio-sanalla on terminä tarkka merkitys, jota KUUKAUTISET-viittomalla ei ole. KUUKAUTISET-viittoman merkitys on laajempi ja ei niin tarkkarajainen.

Toisena esimerkkinä otettiin esille vähän erityyppinen tapaus: viittoma SUUNNITELLA, josta huulion vaihtamalla saa sanan "strategia" viittomakielisen vastineen. Strategia-sana on yleiskieltä ja myös monille kuuroille työelämän kautta tuttu. Se on lisäksi tyyllilajiltaan lähempänä SUUNNITELLA-viittoman tyyllilajia kuin "menstruaatio" on KUUKAUTISET-viittoman tyyllilajia. Siksi lautakunnan mielestä 'strategia' SUUNNITELLA-viittoman merkityksenä tuntuu ihan toimivalta, mutta 'menstruaatio'-merkitys ei tunnu istuvan KUUKAUTISET-viittomalle.

Lautakunta päätti, ettei vielä anna ohjeita Anja Malmin lausuntopyynnössään kuvaamien ongelmien ratkaisemiseksi, vaan jatkaa keskustelua samasta aiheesta seuraavassa kokouksessa.

KOKOUS 21.12.1998

6. § Lautakunnan työt vuonna 1999

6.1 Kuurojen Liiton biologian sanastotyö

Anja Malm oli estynyt saapumasta esittelemään Kuurojen Liiton biologian sanastotyötä, mutta lautakunta sai häneltä asiaa esittelevän lyhyen selvityksen ([tekstiliite 2](#)). Selvityksessä muun muassa toivotaan, että liiton tutkimus- ja sanakirjatyo ja lautakunta voisivat yhteistyössä selvittää uudisviittomien luomiseen liittyviä peruskysymyksiä.

Uudisviittomien tiimoilta syntyi vilkas keskustelu, josta seuraavassa joitakin otteita.

a) muoto:

Uudisviittomat voivat olla polysynteettisiä viittomia. Suomalaisesta viittomakielestä on tutkittu polysynteettisissä viittomissa esiintyvät käsimuodot ja jonkin verran myös sitä, kuinka nämä käsimuodot voivat yhdistyä eri liiketyyppeihin. Tämä tieto tarjoaa perustan, jota voi täydentää esimerkiksi muista viittomakielistä tehdyillä tutkimuksilla.

b) produktiivinen leksikko vs. kiinteiden viittomien leksikko:

Produktiivisen leksikon muodostussääntöjen kautta syntyy usein viittomia, jotka elävät vain määrääjän tietyn ryhmän käytössä. Jos näin syntyneet viittomat jäävät eloon, ne siirtyvät kiinteiden viittomien leksikon puolelle. Toisaalta uudisviittomia voi syntyä myös suoraan kiinteän leksikon puolelle.

Yhdysviittomien osat voivat olla joko produktiivisen leksikon viittomia tai kiinteän leksikon viittomia. Lisäksi on mahdollista, että yhdysviittoman toinen osa (tai osista yksi) kuuluu produktiiviseen leksikkoon ja toinen kiinteään leksikkoon.

c) suomalaisen viittomakielen produktiivisuus vs. suomen kielen produktiivisuus:

Pohdittiin, onko suomalainen viittomakielen käyttö mahdollisesti suomen kielen käyttöä produktiivisempaa. Miksi viittomien elinkaari on usein niin lyhyt: samaan käsitteeseen viittaavia viittomia syntyy ja kuolee eri puolilla Suomea, eikä tietty kielenkäyttäjryhmä välttämättä koskaan saa tietää, mitä viittomia toinen ryhmä on käyttänyt.

Erityisesti kouluissa opettajat ovat tuskailleet tämän ilmiön kanssa, ja toivovat eri oppiaineisiin liittyvän viittomiston yhtenäistämistä. Kokouksessa esitettiin kysymys: kuuluuko edellä kuvattu produktiivisuus suomalaisen viittomakielen luonteeseen, jolloin toive viittomiston vakinaistamisesta olisi ristiriidassa tämän ilmiön kanssa?

d) uudisviittomien synty historiallisena prosessina:

Viittoman muodon vakiintuminen voi olla myös pitkän ajan kuluessa tapahtuneen prosessin tulos. Vähitellen viittoman eri variantit lähenevät toisiaan ja osa jää pois käytöstä, kunnes lopulta on jäänyt jäljelle yksi yleisesti käytetty muoto.

e) uudisviittoman synty lainan kautta:

Uudisviittomat voivat syntyä myös lainaamalla toisista kielistä. Laina voi olla esim. suomesta, englannista tai amerikkalaisesta viittomakielestä.

Päätös 6.1:

Todettiin, etteivät lautakunnan jäsenten tiedot riitä käsittelemään aihetta tästä näkökulmasta, ja päätettiin kutsua Anja Malm luennoimaan lautakunnalle sekä lainaviittomista että biologian sanastotyöstä.

Anja Malmin luennon ohella sovittiin seuraavanlaisesta uudisviittoma-asiaa edistävästä työnjaosta:

- Leena Savolainen raportoi lautakunnalle vastuullaan olevasta Kuurojen Liiton ja tutkimuskeskuksen yhteishankkeesta "Suomalaisen viittomakielen polysynteettiset viittomat".
- Ritva Takkinen ja Päivi Rainò keräävät aiheeseen liittyvää tutkimustietoa maailmalta.
- Harry Malmelin kerää kuuroilta opiskelijoilta ja muiltakin kuuroilta uudisviittomiin liittyviä tietoja ja kokemuksia.
- Teosta *Kasvatustieteen, psykologian, sosiaalipolitiikan ja sosiologian viittomistoa* 1988 tehdessä luotiin paljon uutta viittomistoa. Kaisa Engman etsii käsiinsä työprosessista kertovat materiaalit.

KOKOUS 12.2.1999 (ote tarkastamattomasta pöytäkirjasta)

5. § Lautakunnan edellisen kokouksen (21.12.1998) pöytäkirjan tarkistus.

e) Kaisa Engmanin pöytäkirjassa käyttämästä viittomakielestä tehtiin mielenkiintoinen havainto: kieli oli paikoitellen rakenteeltaan niin tiivistä, että välillä asian ymmärsi vasta nähtyään kohdan uudelleen. Lautakunnan varovainen arvio oli, että kyseessä on arkisesta, runsaasti toistoa sisältävästä viittomistyylistä poikkeava, suomalaisen viittomakielen asiatyylinen muoto. Pohdittiin myös, kuinka tiiviin ja asiatyyllisen ilmaisuuden voi erottaa kielellisestä virheellisestä ilmaisusta. Päädyttiin vastaukseen, että jollei jotakin kohtaa vielä kolmannellakaan katsomisella ymmärrä, siitä on todennäköisesti löydettävissä jokin kieliopillinen tai viittomistoon liittyvä virhe.

g) Keskusteltiin seuraavasta aiheesta: "mikä olisi hyvä tapa ilmaista viittomakielisen ilmauksen sisältämät puhutun kielen sanat, joita ei voi kääntää viittomakielelle".

Päätös 6:

Päätettiin suosittaa seuraavia käytänteitä:

- Puhutun kielen sanat voi sormittaa silloin, kun vastaavaa viittomakielistä ilmausta ei ole, tai kun sormitus on yksinkertaisin tai selkein tapa. Tällöin tuotetaan sormituksen tahdissa sanojen äänteitä vastaavat suunliikkeet. Esimerkki tällaisesta tapauksesta on sana *UNESCO*.

- Puhutun kielen ilmauksen kullekin sanalle voi etsiä sitä lähinnä vastaavan suomalaisen viittomakielen viittoman. Jos on kyse kielestä, jonka ääntöasu ja kirjoitusasu poikkeavat toisistaan (esim. englanti), voidaan huuliona käyttää joko kirjoitusasua seuraten tuotettuja tai kyseisen kielen oman ääntämyksen mukaisia suunliikkeitä. Esimerkiksi nimi *International Cognitive Linguistics Association* voi näkyä huuliossa joko "suomalaisittain" [international koknitive linkuistikks assokiation/assosiation] tai sitten englannin ääntöasun mukaisena.

Tekstiliite 3 / Suomalaisen viittomakielen lautakunnan yhdeksäs kokous 22.5.1999 / 7. §
*Homonymia suomalaisessa viittomakielessä sekä käsitteet "tunto- ja tunnusmerkki",
"rauhoitettu", "luonnonvarainen", "johtaja" ja "alainen"*

Otteet Terhi Rissasen lautakunnalle lähettämistä kirjeistä:

Minulla olisi pari kysymysrypästä viittomakielen lautakunnalle. Ensinnäkin seuraava viittomajoukko, jonka viittomat eivät ole käsitteellisesti kovinkaan lähellä toisiaan, mutta kuurot muodostavat niistä omiin leksikoihinsa joskus hyvinkin samannäköisiä varianteja.

VITAMIINI	JAUHO
VERENKIERTO	TUHKA
ROTU	PÖLY
	HIEKKA

Erityisesti olisin kiinnostunut homonymian määrästä näissä viittomissa. Joillakin kuuroilla VITAMIINI ja LEVOTON eroavat ilmeeltään ja huulioltaan toisistaan. Tunnistavatko lautakunnan kuurot tämän ilmiön?

Em. viittomien lisäksi olisin kysynyt lautakunnan kantaa seuraaviin viittomiin:

TUNTOMERKKI tai TUNNUSMERKKI (esim. ryöstön tehneen henkilön tuntomerkit tai toisaalta esimerkiksi sellainen tapaus, jossa suomen kielessä käytetään sanaa "tuntomerkki/tunnusmerkki", mutta viittomakielessä mahdollisesti muuta ilmausta, esim. lauseessa "Ilveksen parhaat tuntomerkit ovat tupsukorvat ja mustapäinen töpöhäntä"). Käyttävätkö lautakunnan jäsenet ensiksi mainitussa tapauksessa HÄN/TUNTEA + MERKKI ja jälkimmäisessä esim. viittomaa 245 VIHJATA?

RAUHOITETTU (metsä, eläin, kukka jne.) Käyttävätkö lautakunnan jäsenet RAUHA + PYSYÄ vai mahdollisesti RAUHA + SUOJELLA? Vaihtuuko PYSYÄ-viittoma (jos sitä käytetään) esim. metsä-tapauksessa kuin MUURI-viittomaksi vai onko toistettu B molemmin käsin?

LUONNONVARAINEN, onko LUONTO+VAPAA+JOLKOTELLA/KASVAA vaiko mikäkö??

ALAINEN vs. JOHTAJA, löytyykö viittomaa?

Ajattelin vielä sellaista todella painottaa, että missä tapauksissa on kyse aidoista homonyymeista. Huomasimme murrekeruussa, että jos kuuron PIPARKAKKU oli ei-dominoivan käden kämmeneen painettava muotti, sama kuuro ei käyttänyt riisistä sitä viittomaa, vaan esim. SIEMEN-viittoman näköistä riisiä. Toisaalta, jos hänen riisinsä oli kuin muiden PIPARKAKKU, niin hän itse esim. piirsi kämmeneen tai ilmaan kukkasen näköisen piparin. Eli oli erilaisia alajärjestelmiä, jotka hylkivät homonymiaa.

Vastauksistanne kiitollinen

Terhi Rissanen

Tekstiliite 4 / Suomalaisen viittomakielen lautakunnan yhdeksäs kokous 22.5.1999 / 7. §
Homonymia suomalaisessa viittomakielessä sekä käsitteet "tunto- ja tunnusmerkki", "rauhoitettu", "luonnonvarainen", "johtaja" ja "alainen"

VASTAUKSIA TUTKIJA TERHI RISSASEN LAUTAKUNNALLE LÄHETTÄMIIN KYSYMYKSIIN (kysymykset tekstiliitteessä 3)

Koska Rissasen kysymyksistä käy ilmi vain osin hänen tarkoittamiensa viittomien merkitys ja ei lainkaan niiden muoto, vastaukset perustuvat lautakunnan olettamuksiin siitä, mitä hän tarkoittaa.

Homonymia ja polysemia

Aluksi lautakunta palautti mieleensä, kuinka käsitteet *homonymia* ja *polysemia* yleisesti määritetään. *Homonymialla* tarkoitetaan tapauksia, joissa tietyn kielen sanalla tai viittomalla on täsmälleen sama muoto, mutta selvästi eri merkitys. Suomalaisessa viittomakielessä mm. 5-käsimuodolla posken vieressä viittottavat (suora liike alas, suoran liikkeen aikana sormet värisevät) viittomat 'oranssi' ja 'ikäinen, -vuotias, vanha' ovat homonyymejä (ks. Suomalaisen viittomakielen perussanakirjan (1998) artikkelit 1102 ja 1103) sekä G-käsimuodolla viittottavat (sormen suunta ylöspäin, etusormella pyyhkäistään leukaa pitkin alaspäin) 'öljy; bensiini' ja 'herne'. Suomen kielessä homonyymisiä ovat esim. sanat *kuusi* (puu tai numero) ja *kallistua* ('tulla kalliimmaksi' ja 'mennä kallelleen').

Polysemialla tarkoitetaan viittomaa tai sanaa, jonka eri merkitykset liittyvät tavalla tai toisella toisiinsa. Esimerkiksi Rissasen kysymyksissä esiintyvä viittoma 'jauho; tuhka; pöly; hiekka' (Suomalaisen viittomakielen perussanakirjan (1998) artikkeli 1112) on polyseeminen viittoma, sillä sen eri merkityksiä yhdistää "jauhemainen rakenne". Englannin kielessä esim. sana *bed* on polyseeminen. Suomen kielen avulla kuvattuna sanan *bed* eri merkityksiä ovat mm. 'sänky; peti; kukkapenkki; (joen/meren) pohja; perustus'.

Raja homonymian ja polysemian välillä ei kuitenkaan aina ole näin selvä. Rajanvetoa vaikeuttaa muun muassa sanojen alkuperän tunnettuus tai tuntemattomuus. Joskus kahdesta erimuotoisesta ja täysin erimerkityksisestä sanasta tai viittomasta tulee ajan kuluessa täsmälleen samanmuotoisia. Joskus myös näiden sanojen merkitys on samalla lähentynyt. Jos myös sanojen merkitys on lähentynyt, sanojen alkuperää tuntematon kielenkäyttäjä ajattelee olevan kyse polyseemisyydestä, vaikka historiallisesta näkökulmasta katsoen on kyse homonymiasta.

Käsitteet *käsite, sana, viittoma* ja *merkitys*

Kun keskustellaan kielestä, lautakunnan mielestä on tärkeää pitää erillään käsitteet *käsite, sana, viittoma* ja *merkitys*. Tietyn *käsitteen* merkitys ei useinkaan ole kuvattavissa yhdellä sanalla tai viittomalla, ja toisaalta tietyllä *sanalla* tai *viittomalla* voi olla useita merkityksiä, jotka viittaavat eri käsitteisiin. Tietyllä käsitteellä, sanalla ja viittomalla on kullakin puolestaan omat *merkityksensä*. Vain poikkeustapauksissa, eli lähinnä erikoisalojen termeissä voi löytyä sanoja ja viittomia, jotka ovat eri kielissä samamerkityksisiä ja merkitykseltään niin rajattuja, että niitä voi käyttää sellaisenaan viittaamaan tiettyyn käsitteeseen.

1980-luvulla suomalaisesta viittomakielestä tehtiin usein kysymyksiä muodossa "kuinka tämä sana viitotaan". Lautakunnan mielestä olisi parempi kysyä esimerkiksi "mikä on tämän käsitteen vastine suomalaisessa viittomakielessä" tai "kuinka tämä käsite suomalaisessa viittomakielessä ilmaistaan". Toisaalta käsitteitä ei aina ole saatavilla. Syynä voi olla joko se, että niitä ei ole selvitetty, tai myös se, että keskustelun kohteena olevaa ilmiötä on vaikea vangita käsitteeksi. Jos käsitettä ei ole selvitetty, voidaan merkityksistä ja viittomista tai viittomakielisistä ilmauksista keskustella erilaisia lauseyhteyksiä tarkastellen. Tällainen työskentelytapa on kuitenkin hidasta, ja siksi lautakunta katsookin, että aikaa, joka sen kokouksille vuosittain on varattu (n. 20 tuntia), ei voi käyttää pelkästään muutaman käsitteen selvittämiseen. Lautakunnan resurssit tulevat paremmin hyödynnettyä, kun se keskittyy ainakin nykytilanteessa pääasiassa suurempiin linjoihin, kuten uudisviittomien muodostuksen tarkasteluun yleisellä tasolla tai suomalaisen viittomakielen yleiskielen piirteiden määrittelyyn.

PIPARKAKKU ja RIISI esimerkkinä homonymiasta

Kukaan lautakunnan jäsenistä ei ollut nähnyt käytettävän käsitteeseen "riisi" viittaavaa viittomaa, joka olisi samanmuotoinen kuin käsitteeseen "piparkakku" viittaava viittoma. Käsitteeseen "muro, murot" osa suomalaisista kuuroista kuitenkin viittaa PIPARKAKKU-viittomaa muistuttavalla viittomalla. Siinä ”dominoiva käsi (5-käsimuoto¹, jossa sormet koukussa) tekee lyhyen liikkeen ei-dominoivan käden kämmeneen kolmasti, ja liikkeen toistojen välillä dominoiva käsi liikkuu kohti ei-dominoivan käden rannetta. Lautakunnan tuntemassa PIPARKAKKU-viittomassa ei-dominoivan käden kämmeneen tehtävät liikkeet (2-3 liikettä) tehdään samaan paikkaan.

"Riisistä" viljalajina ja sen jyvistä eri muodoissaan lautakunnan jäsenet käyttivät tai olivat nähneet käytettävän kahta viittomaa:

Viittoma 1: paikka silmän ulkokulman lähellä, liike värisevä kääntöliike, sormien orientaatio silmään päin, käsimuoto joko a) etusormi ja peukalo koskettaa ja muut sormet ovat nyrkissä, b) kuten edellä, mutta muut sormet ovat harallaan, c) etusormi ja keskisormi koskettavat toisiaan, muut sormet ovat harallaan tai d) sormiaakkonen R.

Viittoma 2: G-käsimuotoiset kädet ovat kämmenet vastakkain, sormien orientaatio ylöspäin ja dominoivan käden sormi "rapsuttaa" ei-dominoivan käden sormeja 2-3 kertaa, huulio on selkeästi artikuloitu [riisi]. Suomalaisen viittomakielen perussanakirjassa (1998) tämän viittoman merkitykseksi annetaan: 'siemen; jyvä; vilja; vehnä' (artikkeli 733).

Yhteenveto:

Lautakunta ei tunnistanut Rissasen kysymää PIPARKAKKU-viittoman muotoista käsitteeseen "riisi" viittaavaa viittomaa. Joten lautakunnan mielestä käsitteisiin "riisi" ja "piparkakku" viittaavien suomalaisen viittomakielen viittomien välillä ei ole Rissasen ehdottamaa homonymiaa.

Homonymia muodoltaan läheisten viittomien välillä, joiden merkityksiä ovat mm. 'vitamiini', 'verenkierto', 'rotu', 'hormoni', 'elimistö', 'levoton' ja 'kuumaverinen'

Tähän kysymykseen vastaamista hankaloitti erityisesti kysymyksestä puuttuva tieto tarkoitettujen viittomien muodoista. Seuraavassa on lautakunnan pohdinnan yhteenveto.

---

¹ Symbolien selitykset löytyvät tiedostosta "Käsimuotojen merkitsemisessä käytettyjen symbolien selitykset".

Lautakunta haluaa erityisesti painottaa, että tämän tyyppinen kysymys vaatisi pidemmän käsittelyajan (ainakin 1-2 päivää) ja suuremman joukon kuuroja pohtimaan sitä. Siten tämän tyyppinen työ sopisi paremmin Kuurojen Liiton tutkimus- ja sanakirjatyön toimenkuvaan. Täysin keskustelematta jäivät mm. merkitykset 'jännittynyt' ja 'huolestunut'.

a) 'vitamiini; hormoni'

5-käsimuodot, jossa sormet koukussa, kämmenet vartaloa kohti, sormien orientaatio ylöspäin, paikka vartalon yläosa, lyhyt ja nopeahko vuoroliike, huuliossa näkyy suomenkielinen sanahahmo

b) 'rotu'

a-kohdan viittoma + LUOKKA (perussanakirjan artikkeli 370)

c) 'lämminverinen' (hevosesta)

- LÄMMIN (perussanakirjan artikkeli 35) + a-kohdan viittoma

d) 'kylmäverinen' (hevosesta)

- KYLMÄ (perussanakirjan artikkeli 1032) + a-kohdan viittoma

e) 'levoton, rauhaton'

muoto kuten a-kohdan viittomassa, mutta liike on hieman laajempi ja vartalo voi tehdä pientä liikettä sivulta sivulle

f) 'kuumaverinen, voimakastunteinen, kiihkeä, intohimoinen, tulinen'

muoto kuten a-kohdassa, mutta liike voi olla hyvin nopea ja voimakas ja huulio on: huulet hieman törröllään ja hampaat lähellä toisiaan ja suusta puhalletaan ilmaa

g) 'verenkierto; elimistö'

5-käsimuoto tai 5-käsimuoto, jossa sormet hieman taipuneina, paikka koko vartalo olkapäistä vyötärölle, molemmat kädet tekevät samansuuntaista, osin päällekkäistä soikionmuotoista liikettä, kun dominoiva käsi on ylhäällä, ei-dominoiva käsi on alhaalla ja päinvastoin; soikion yläpää on vasemman olkapään lähellä ja alapää oikean lantion lähellä, liikkeen laajuus vaihtelee

Homonymia viittomassa, jonka merkityksiä ovat mm. 'jauho; tuhka; pöly; hiekka'

Lautakunnan mielestä Rissasen esille ottama viittoma 'maa; multa; hiekka; jauho; tomu...' (perussanakirjan artikkeli 1112) on selvästi luonteeltaan polyseeminen eikä homonyyminen. Polyseemisten merkitysten perustana on viittauksen kohteena olevien käsitteiden jauhomainen olomuoto.

Kysymykset, jotka koskivat aiheita "tunto-/tunnusmerkki", "rauhoitettu", "luonnonvarainen" ja "johtaja vs. alainen"

Lautakunta keskusteli otsikon sisältämistä aiheista, mutta ei lähtenyt suosittamaan tiettyjä ilmauksia seuraavista syistä:

a) Kysymyksenasettelussa viittomat, sanat ja käsitteet ovat menneet joihinkin paikoin sekaisin, ja näiden selventämiseen ei ollut kokouksessa aikaa.

b) Lautakunnassa ei oltu varmoja, mihin viittomiin Rissanen viittaa seuraavilla glosseilla: MUURI, JOLKOTELLA ja KASVAA.

c) Vastausta varten olisi pitänyt etsiä runsaasti erilaisia lauseyhteyksiä, ja tehdä yhteenveto eri esiintymien pohjalta. Tähän ei aika riittänyt.

d) Lautakunta ei tuntenut suomalaisen viittomakielen vastineita suomen kielen käsitteille (joita Rissanen ilmeisesti tarkoittaa) "alainen" ja "johtaja". Joissakin työyhteisöissä on käytössä käsitepari "johtaja" ja "työntekijät". Tällöin on kuitenkin kyse kontekstiltaan rajatummasta käytöstä, kuin mitä "alainen vs. johtaja" edustaa. "Johtaja vs. työntekijät" voitaisiin viittoja esim. seuraavasti:

JOHTAJA (perussanakirjan artikkeli 476; viitotaan neutraalitalan yläosassa rinnan korkeudella) + TYÖ (artikkeli 235) + HENKILÖ + HENKILÖ + HENKILÖ (viitotaan neutraalitalassa JOHTAJA-viittomaa alempana, HENKILÖ-viittomat riviin vasemmalta oikealle)

Homonymiaa hylkivät alajärjestelmät

Terhi Rissanen mainitsee, että he ovat murrekeruussa huomanneet, että kuurot välttävät homonyymisten viittomien käyttöä. Rissanen käyttää tässä yhteydessä termiä *alajärjestelmä*, jolla lautakunta ymmärsi hänen viittaavan tietyn henkilön aktiivisesti käyttämään viittomistoon.

Yhteenveto lautakunnan pohdinnan tuloksista:

Lautakunnassa suhtauduttiin hieman epäillen siihen, että murrekeruussa käytetyin metodein olisi voitu saada selville se, mitä viittomia kukin henkilö todellisissa kielenkäyttötilanteissa käyttää. Pidettiin myös mahdollisena, että kysyttäessä peräjälkeen tai ajallisesti lähekkäin useita viittomia, joista osalle on olemassa homonyymisiä vastineita, henkilö antaisi mieluummin eri viittomia, jos hän sellaisia tuntee. Lautakunta ajatteli olevan niin ikään mahdollista, että viittomien keruu pyytämällä antamaan viittoma kuvassa olevalle kohteelle on voinut vaikuttaa tuloksiin. Kuvat voi ymmärtää eri tavoin. Esimerkiksi jos kuvassa on perinteisen muotoinen piparkakku eikä vaikkapa enkelin tai porsaan muotoinen, henkilö voikin tuottaa viittoman, joka on muodoltaan lähellä kuvan piparkakkua, vaikka hän ehkä käyttää myös muita viittomia.

Lautakunta piti itsestäänselvänä asiana sitä, että kullakin viittomakielisellä ihmisellä on oma idiolektinsä, joka näkyy muun muassa hänen käyttämässään viittomistossa. Murrekeruun materiaalia lautakunta ei kuitenkaan pitänyt riittävänä todisteena homonymian välttämistä yhden ihmisen idiolektissä.